

membre pentru protecția monumentelor de arhitectură populară și ansamblurilor lor;

III. Să organizeze în cadrul organelor lor o comisie internațională de lucru pentru asigurarea studierii multilaterale și rezolvarea problemelor de protecție a arhitecturii populare și sprijinirea colaborării internaționale de caudonare și schimb de cunoștințe și experiență în acest domeniu;

IV. Se recomandă comitetelor naționale ale ICOMOS să organizeze astfel de comisii de lucru;

V. Să introducă în mod accelerat în circuit Centrul de documentare creat la Paris UNESCO-ICOMOS, iar în cadrul activității sale să se treacă în timpul cel mai apropiat la elaborarea metodicii studierii și inventa-

rierii monumentelor de arhitectură populară, ținând cont pentru aceasta și de rezultatele și recomandările Simpozionului internațional în problema măsurătorilor monumentelor, ținut în orașul Brno, Cehoslovacia, din 28 iunie până în 2 iulie 1971;

VI. În timpul cel mai apropiat să se treacă la elaborarea recomandării amintite la punctul A – II;

VII. Să se organizeze peste patru ani (1975) următorul Simpozion internațional privind protecția monumentelor de arhitectură populară și a ansamblurilor lor.

B. Tuturor țărilor membre ale UNESCO și celorlalte state:

1. Să acționeze în cadrul sistemului de protecție a monumentelor și în colaborare cu instituțiile științifice, pentru studierea și

inventarierea monumentelor de arhitectură populară;

II. Să editeze în scopul protecției monumentelor de arhitectură populară și ansamblurilor lor legile necesare precum și alte prevederi juridice și de drept și în același timp să creeze pentru aceasta condițiile corespunzătoare culturale, politice, economice, organizatorice și administrative;

III. Să dezvolte în mod efectiv înfăptuirea practică a protecției profilactice, a demontărilor în curs precum și conservarea și restaurarea monumentelor de arhitectură populară și a noului lor rol în societate.

Comisia pentru propunerea rezoluției Simpozionului

„Protecția Arhitecturii Populare”
6.9.1971

N. GRIGORAȘ — „INSTITUȚII FEUDALE DIN MOLDOVA. ORGANIZAREA DE STAT PÎNĂ LA MIJLOCUL SEC. AL XVIII-lea”, București, 1971

Apărută sub egida Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” în cursul anului trecut, lucrarea pe care încercăm să o prezentăm se adresează cu precădere cercetătorilor istoriei feudale a României.

Bazindu-se pe o bogată documentație de specialitate autorul caută să reia, beneficiind de imensul număr de documente publicate în ultimii ani și de o activitate științifică personală îndelungată și fructuoasă, câteva probleme ridicate de rezolvarea dată pînă acum unor aspecte ale instituțiilor feudale moldovenești.

De altfel, chiar în introducere, N. Grigoraș își avertizează cititorii că a căutat să prezinte și să discute funcțiile „instituțiilor de stat principale, organizarea lor, numai în aspectele care nu au fost cuprinse îndeajuns — după părerea noastră — în lucrările de sinteză, în monografiile sau în studiile publicate după anul 1944. Astfel, originea și evoluția domniei, asocierea la domnie și funcția ei politică nu le-am prezentat în lucrarea de față fiindcă au fost tratate pe larg în volumele al II-lea și al III-lea din tratatul de Istoria României și în lucrarea prof. Emil Virtosu „Titlatura domnilor români și asocierea la domnie în Țara Românească și în Moldova”. . . Am procedat în felul acesta a priori ca astăzi nu sîntem în situația de a aduce noi contribuții, care să poată fi publicate. Cercetările noastre s-au îndreptat, în schimb, asupra celorlalte funcții ale domniei, care nu au fost tratate deloc, prea succint sau eronat”.

Partea principală în economia lucrării este rezervată domniei, analiza acestei instituții debutind cu tratarea unor probleme care au reținut îndelung atenția cercetătorilor noștri. Este vorba de *domenium eminens* și de *domeniul domnesc (public)*.

Credem însă că în analiza categoriei de *domenium eminens* autorul ar fi trebuit să amintească măcar *darea calului și prădălica*, instituții care constituie argumente sigure pentru susținerea discuției.

Apoi, după ce trece în revistă, pe scurt, istoriografia domeniului domnesc, amintind principalele teorii emise asupra formării și evoluției sale, autorul tratează pe larg problema ocoalelor cetăților, curților domnești, târgurilor sau orașelor, ca și alte forme de grupare teritorială, insistînd asupra politicii de reducere și mai apoi de desființare a domeniului domnesc și evidențindu-i urmările, destul de grave pentru poziția autorității centrale.

Dacă pînă în a doua jumătate a secolului XVI domnitorii moldoveni au căutat cu insistență sporirea acestui fond funciar care le asigura o situație fermă în conducerea statului. Începînd, în special cu prima domnie a lui Petru Șchiopul atitudinea se schimbă, evident sub presiunea marii boierimi și a clerului, interesați, în general, în slăbirea puterii centrale.

Acest din urmă aspect se reflectă și în raportul dintre domnie și proprietatea funciară boierească sau mănăstirească, care deși ereditară, era condiționată de îndeplinirea unor obligații, conducătorul statului păstrîndu-și stăpînirea de drept asupra întregului teritoriu al țării.

Treptat, feudații încep o luptă susținută „...mai întîi pentru limitarea și mai apoi pentru anularea normelor care dădeau domnilor dreptul de a putea confiscă proprietatea funciară pentru înaltă trădare”.

În continuare, un întreg subcapitol este rezervat funcției judecătorești a domnitorului, reprezentantului puterii executive, a cărui sarcină principală era apărarea privilegiilor feudale.

„Ca șef al justiției întregului stat domnul nu numai că da exemplul, împărțind personal justiția, dar determina și hotăra procedura în cazurile neobișnuite pentru care nu existau dispoziții prevăzute în normele obiceiului pămîntului sau în pravile. De asemenea, domnul fixa competența, procedura, datele proceselor, cuantumul amenzilor potrivit hotărîrilor instanțelor inferioare”.

N. Grigoraș discută apoi, cu aceeași competență, imunitățile judiciare pe care șeful statului le putea acorda oricărui feudal, laic sau cleric.

Un alt subcapitol al lucrării analizează, pe larg, funcția fiscală a domniei. Folosind critic un bogat material de arhivă, făcînd ample referiri la materialele deja publicate, sint tratate probleme legate de organizarea visteriei, imunitățile și privilegiile fiscale ca și sistemul de impunere și percepere a dărilor.

Funcția militară a domnitorului și structura armatei se bucură de aceeași atenție.

„Datorită forței armate — arată N. Grigoraș — domnul și membrii clasei exploatare care-l sprijineau și-au impus autoritatea, voința, hotărîrile, putînd astfel obliga în primul rînd masele de țărani, să suporte plata unor noi contribuții sub forma de dări și să presteze munci gratuite”.

În acest context N. Grigoraș pune în discuție o problemă asupra căreia considerăm că trebuie să ne oprim. Este vorba de existența unor corpuri armate care depindeau sau nu direct de marii feudali care le mobilizaseră și înzestraseră, desigur, în numele domniei.

Autorul lasă să se înțeleagă că aceste oști nu au jucat nici un rol în viața politică a țărilor românești deoarece domnul era conducătorul suprem al armatei întregii țări, armată care îngloba, desigur, și cantingentele militare recrutate de boieri.

Pentru a fi mai clari vom recurge la un citat din lucrarea pe care încercăm să o prezentăm.

„S-a afirmat că și în țările românești au existat oști ale marilor proprietari funciari, distincte de oastea domnească, formate din locuitorii satelor lor, obligați să participe la războaie, în schimbul unor scutiri de obligații feudale și a folosirii pămîntului boieresc. O asemenea oaste ar fi depins numai indirect de domni, pe baza jurămîntului de credință datorat de vasal suzeranului.

Se știe că marii proprietari funciari participau la războaie cu cetele lor proprii formate din membrii lor de familie, din slugile și subalternii lor, cînd îndeplineau o funcție publică, dar aceasta nu înseamnă că ei dispuneau de oști recrutate după criterii similare cu cele din occidentul Europei.

Dintr-o asemenea obligație a proprietarilor funciari, unii dintre ei mari dregători, nu

se poate trage concluzia că au existat în Moldova oști boierești, redutabile, care ar fi depins numai de voința membrilor clasei dominante. A susține aceasta înseamnă a nu ține seama de specificul feudalismului moldovenesc. În tot evul mediu, după întemeierea Țării Românești și Moldovei oastea a depins numai de domn, el fiind comandantul suprem. . . Nici o informație, nici un izvor intern sau extern, nu ne dă posibilitatea să constatăm existența unor armate feudale depinzînd de marii boieri, recrutate sau echipate de aceștia și permanent la ordinele lor”.

Chiar dacă nu sîntem de acord cu felul în care este tratată această problemă credem că ar fi fost oricum mai bine dacă autorul ar fi prezentat pe larg, cu citate eventuale, și opinia celorlalți cercetători care s-au ocupat de această problemă. Ne gîndim, spre exemplu, la Istoria Românilor, vol. II, pp. 335–338.

Considerăm că numai așa părerea autorului s-ar putea, eventual, susține. În continuarea primei părți a lucrării se prezintă unele aspecte privind componența și atribuțiile sfatului domnesc, marea adunare a țării, sfatul de obște, marii dregători și foștii dregători.

Tratînd componența sfatului domnesc, Nicolae Grigoraș scrie următoarele:

„Obișnuit domnitorul își alegea membrii sfatului dintre rude, mari proprietari, dregători și comandanții armatei sau ai trupelor din garnizoana reședinței domnești. . . Membrii sfatului nu erau remunerați pentru funcția pe care o îndeplineau, consiliul lor considerîndu-se, după normele dreptului feudal, ca o obligație față de șeful statului. . .”

În acest context considerăm că o precizare trebuia făcută deoarece problema în discuție este prezentată eliptic. Ne gîndim la faptul că marii dregători realizau cu, știrea și asentimentul domniei, substanțiale beneficii din slujbele care le erau încredințate. Chiar autorul vorbește la pagina 254 despre „... veniturile marelui logofăt din îndeplinirea atribuțiilor”.

Partea a doua a lucrării este consacrată instituțiilor locale din ținuturi, orașe și sate.

Dorim să atragem atenția asupra capitolului în care sînt tratate instituțiile de conducere ale orașului medieval. Autorul a reușit să sintetizeze principalele aspecte legate de dregătorii orășenești (șoltuzi, pîrgari, județi) la care adaugă sfatul bătrînilor și adunarea generală a membrilor întregii comunități, instituții mai puțin discutate în literatura de specialitate din ultimii ani.

MIRCEA DUMITRESCU

Observație:

La pagina 3 primul alineat punctul 6 se reînnoiește la ultima frază și la sfîrșitul alineatului 2 se adaugă: „La protecția arhitecturii populare este necesară colaborarea lucrătorilor din domeniul protecției monumentelor cu muzeele”